

De la o critică a neo-liberalismului la o critică a capitalismului

SORIN GOG, ianuarie 2023

În cadrul acestei prezentări doresc să aduc în discuție posibilitățile de formare a unei mișcări de stânga în România și să prezint câteva dificultăți ce pot fi întâmpinate în acest sens. Analiza pornește de la o anchetă sociologică realizată de FES pe un eșantion reprezentativ de 3.666 de respondenți (Bădescu, Gog, Tufiș, 2022). Ca orice cercetare sociologică cantitativă, și această cercetare își are limitele ei, însă ea ne permite să creionăm o serie de procese mai largi existente în cadrul societății românești relativ la care să gândim diverse proiecte de acțiune politică. Pentru început doresc să vorbesc pe scurt despre contextul generic privind transformările capitaliste din România, apoi vreau să evidențiez două strategii diferite de articulare a criticii cu privire la aceste transformări care se configurează în spațiul stângii independente. Argumentul meu este că datele sondajului evidențiază existența unei breșe puternice în legitimitatea populară pe care sistemului capitalist o are. Și tocmai de aceea la final voi aduce în discuție trei spații importante în care aceste nemulțumiri sociale existente cu privire la transformările capitaliste sunt deturnate ideologic: *mass-media*, *partidele politice* și *științele sociale din România*.

A. Critici față de politicile neoliberale în România

În cadrul economiei politice și a modului în care aceasta trasează diverse istorii ale capitalismului românesc a devenit deja un loc comun ca tranziția de la socialismul de stat la capitalism să fie prezentată ca având multiple disfuncționalități. Se vorbește tot mai mult despre faptul că tipul de capitalism care a fost implementat în România este atipic față de țările din regiune și a generat o serie de disfuncționalități structurale. Acest tip de argument e tot mai des întâlnit și în afara teoriilor marxiste despre transformările post-socialiste sau în cele polanyiene despre varietăți ale capitalismului în Europa Centrală și de Est. După părerea mea începe să devină un argument tot mai des întâlnit și în economia politică românească *mainstream*. Mă gândesc de exemplu la studiul recent despre dez-industrializare unde autorii arată rolul catastrofal pe care reformele din perioada tranziției le-au avut asupra industriilor românești (Chivu, Ciutacu și Georgescu 2017). Daniel Dăianu și Bogdan Murgescu discută într-un studiu FES despre felul în care politicile neo-liberale pun în discuție modelul social european și ce presiune exercită acest lucru asupra noilor state membre. Studiul avertizează împotriva unui darwinism social și arată importanța chetuielilor sociale (Dăianu și Murgescu 2013). Cristian Socol, un alt economist foarte proeminent în spațiul public, scrie despre ce impact dezastruos a avut în prima decadă post-comunistă consensul de la Washington și recesiunea economică pe care a produs-o România. El critică tendința de revenire la astfel de politici economice în timpul recesiunii din 2010 (Socol 2018:63). Dar poate niciunde nu e mai bine captat acest loc comun decât în criticile la adresa transformărilor capitaliste pe care le articulează Florin Georgescu, deputat, ministru de finanțe, profesor universitar și prim-vicepreședinte al BNR. Studiile lui despre istoria capitalismului românesc post-decembrist merită citite pentru prezentarea sistematică a datelor privind economia românească, dar și pentru a scoate în evidență faptul că, critica efectivă a politicilor neo-liberale implementate în România a devenit deja text de manual (Georgescu 2018, Georgescu 2021).

Poziția din care Florin Georgescu scrie este una ușor social-democrată, problema principală pe care o semnalează fiind aceea că, capitalul în economia românească este preponderent străin și nu unul românesc. În 1992 capitalul autohton reprezenta 36% și cel străin 9%, în 2016 raportul se inversează dramatic în favoarea capitalului străin care ajunge la 48% în timp ce cel românesc are pondere de 40% (Georgescu 2018:885). Acest lucru este desigur o problemă datorită faptului că acest capital își repatriază profitul. Ce este și mai problematic este concentrarea capitalului străin într-un număr mic de companii (Georgescu 2021:183). Ele controlează în 2019 41% din totalul stocurilor de capital prin aproximativ 41 de mii de companii, reprezentând doar 6% din totalul companiilor din România (Georgescu 2021:183). Studiul lui evidențiază foarte bine cum s-a ajuns în ultimele trei decenii la această situație și desigur costurile sociale majore ale tranziției datorate reformelor neo-liberale impuse de FMI și Banca Mondială. Totuși, desigur, pentru Georgescu tranziția la capitalism trebuia realizată, privatizările erau necesare, perioada comunistă a avut o strategie de investiții în industria grea extrem de greșită, etc. El pledează de fapt pentru un capitalism cu față umană și critică tipul de capitalism sălbatic care este implementat în România. În cărțile lui, însă, sunt prezentate câteva analize care mi se par foarte importante pentru că ne dau o viziune pe termen lung privind transformările capitaliste din România:

În primul rând dez-industrializarea și restructurarea dramatică a economiei care a avut loc. Reformele economice au fost atât de brutale încât economia românească a atins nivelul produsului intern brut de la finalul perioadei comuniste abia după 15 ani, în anul 2004 (Georgescu 2021:5). Salariul real a cunoscut de asemenea o cădere dramatică după 1989 și implicit a avut loc o înrăutățire a condițiilor de trai ale claselor muncitoare. Acesta a ajuns abia în 2007 la valoarea din 1990.

Procesul de re-industrializare nu generează aceleași tipuri de industrii complexe cu valoare adăugată mare. Ce s-a întâmplat cu economia românească în general este o re-poziționare în lanțurile de producție globale și o re-specializare pe activități cu valoare adăugată mică. Economia românească se deplasează către sectorul comerțului și serviciilor, iar industriile de prelucrare care au mai rămas, și unde în general ar trebui să existe valoarea adăugată mare, sunt de fapt constituite din companii cu o producție de o complexitate mică (Georgescu 2021:9). Acest lucru înseamnă că, capitalul are în primul rând nevoie de o forță de muncă ieftină.

Ne putem da seama de acest lucru și din ponderea din PIB a remunerării muncii care face ca România să fie una dintre țările din regiune în care ponderea ce revine muncii este cea mai mică. Ce arată foarte bine Georgescu este că în perioada 2000-2019 se poate observa de fapt o scădere a ponderii salariilor din PIB și o creștere a profiturilor (Georgescu 2021:91).

În 2019, cu un an înaintea declanșării pandemiei, structura salarială era următoarea: aproape 50 % din totalitatea salariaților aveau salarii până în 1500 de RON (Georgescu 2021:89-90). În condițiile în care FES calcula pentru 2019 un coș minim pentru un trai decent de 2621 RON pentru un adult.¹

---

¹ <https://www.syndex.ro/sites/default/files/files/pdf/2020-01/Comunicat%20cos%20lunar%20trai%20decent%202019.pdf> ultima accesare 30 Decembrie 2021

În acest context, este deosebit de interesant graficul pe care îl prezintă Cristian Socol și Marius Marinaș în studiul lor FES despre salariul minim (Socol și Marinaș 2017:19). Dacă raportăm salariul minim brut la salariul mediu brut obținem o reprezentare grafică a disparităților economice și sociale care apar în România o dată cu tranziția la capitalism. Ceea ce putem observa, este modul în care aceste disparități se agravează consistent după 1990 și acest lucru ne dă o măsură adecvată a inegalităților sociale crescânde.

Știm cu toții că această pauperizare a claselor muncitoare se întâmplă datorită faptului că a existat o politică sistematică de flexibilizare a pieței muncii și de structurare a sindicatelor. Gradul de sindicalizare și contractele colective de muncă au scăzut dramatic în ultimele decenii. Ce este, însă, poate o noutate, este randamentul excepțional pe care capitalul îl are în România. Randamentul capitalului crește constant în ultimele două decenii. Acesta ajunge de la 10.8% în 2003 la 16.7 % în 2019 (Georgescu 2021:312). Pentru comparație, randamentul capitalului în Franța și Marea Britanie au fost undeva la maxim 6% în secolul al XIX-lea, în secolul al XX-lea au ajuns la 8% și apoi în cele trei decenii ale secolului al XXI-lea au coborât la o medie maximă de 5% (Piketty 2015: 335). Aceste stări de fapt arată că în România capitalul face niște profituri absolut fabuloase.

B. De la o critică a neo-liberalismului la o critică a capitalismului

Tipurile de analize care evidențiază disfuncționalitățile capitalismului au început să devină un loc comun în scrierile din câmpul economiei politice din România. Odată cu ele putem evidenția, în opinia mea, un clivaj care s-a accentuat în ultima perioadă între diversele forme de articulare a criticii la adresa capitalismului în rândul persoanelor care se poziționează la stânga. O formă de critică care ia tot mai mult amploare în România este îndreptată împotriva exceselor neo-liberale ale capitalismului. Ceea ce este vizat în general în acest caz, este dizlocarea statului social, privatizările și încurajarea legală a unui capitalism prădalnic, flexibilizarea pieței muncii și slăbirea sindicalizării, stimularea competitivității în detrimentul solidarității etc. O altă formă de critică, care are o amploare mai mică, vizează nu atât o contestare a exceselor capitalismului, ci a capitalismului per se. Orizontul de problematizare în acest caz nu este cel al tematizării acestor disfuncționalități și încurajarea acelor corecții sociale necesare menite să facă capitalismului mai just, mai inclusiv, mai social, etc., ci o depășire democratică și socialistă a economiei politice capitaliste. În opinia mea acest tip de critică trebuie amplificată, critica doar a neo-liberalismului este deja asumată și de poziții centriste.

În acest context, este important să punctăm că există o tradiție în economia politică post-decembristă, relativ uitată, care viza o critică a capitalismului ce tocmai se renăștea în România. Această tradiție a pledat în anii '90 în favoarea unei nou tip de socialism și a unei economii mixte în care proprietatea publică să continue să joace un rol important. Poziția lor a fost una anti-ceaușistă și anti-totalitară, dar nu s-a aliniat cu critica kensyanistă a reformelor neo-liberale care dominau la stânga în aceea vreme. E vorba de N.N. Constantinescu și economiștii care s-au grupat pentru o vreme în jurul AGER, asociație care avea mai multe filiale în țară. În 1991 N.N. Constantinescu a publicat 'Acumularea primitivă de capital în România'. Studiul viza istoria formării capitalismului în România de-a lungul secolului al XIX-

lea și începutul secolului al XX-lea. Acesta nu era un demers doar istoric, N. N. Constantinescu a văzut foarte clar că, de fapt, același proces de acumulare primitivă era re-activat în perioada post-decembristă (Constantinescu, 1991: 402). Foarte multe dintre conceptele critice pe care stânga din România le descoperă astăzi au fost extrem de profetic elaborate de acest autor. Începând cu rolul pe care privatizările îl au în acumularea primitivă de capital și terminând cu preocupările ecologice sau cu pauperizarea claselor muncitoare. Ce este însă absolut fascinant în textele pe care Constantinescu le scrie în anii '90 este conștiința critică și clară cu privire la reformele capitaliste care se aflau în plină desfășurare. El vede foarte clar ce efect va avea metoda de privatizare Mebo și cum oamenii vor fi deposedați de acțiunile lor, prevede efectele dezastruoase ale fărâmițării dramatice a proprietăților agricole. De asemenea, N.N. Constantinescu înțelege foarte clar, că tipul de capitalism radical pe care FMI dorea să îl implementeze în România, este un capitalism care nu există nici măcar în Occident și că el va genera niște costuri sociale absolut dramatice (Constantinescu 2000). Critica pe care economia politică românească începe tot mai mult să o tematizeze după trei decenii de capitalism, e articulată clar de N.N. Constantinescu încă la începutul anilor '90, însă de poziții anti-capitaliste, nu anti-neo-liberale. E important să continuăm tradiția critică creionată de el.

C. Valori de stânga în cadrul societății românești

În acest context, problema pe care doresc să o ridic este următoarea. În ce măsură ar rezona o critică efectivă a capitalismului cu societatea românească? Ar exista suport popular pentru o mișcare socialistă? Cine ar susține o asemenea mișcare? În spațiul public românesc au existat numeroase discuții despre absența unui partid parlamentar de stânga care să producă programe de guvernare menite să adreseze inegalitățile sociale crescânde din România făcute posibile de instituționalizarea unei ideologii neo-liberale și să încerce să consolideze proprietatea publică și puterea statului social în detrimentul proceselor constante de privatizare și acumulare primitivă de capital. În mass-media din România Partidul Social Democrat este adesea înfierat ca fiind un partid de stânga, însă politicile guvernamentale implementate de această formațiune politică sunt departe de a se apropia de doctrina de stânga, fie ea într-o formulă social-democrată (Mărgărit, 2021). De asemenea, în ultimii ani au existat câteva tentative fără succes de fondare a unor formațiuni politice noi care să adreseze electoratul de stânga din România (vezi cazul Partidului Demos).

În ce măsură, însă, putem vorbi despre un astfel de electorat în România? Ce tipuri de deschideri există la nivelul societății românești pentru adoptarea unor politici sociale care adresează inegalitățile sociale? Putem discuta despre existența unei rezistențe împotriva reformelor neo-liberale care au fost implementate în ultimele trei decenii în țara noastră?

Reformele capitaliste implementate în ultimele trei decenii în România au generat transformări sociale și economice majore în cadrul societății românești și au produs modificări ample ale structurii claselor sociale și a condițiilor de muncă și trai. Una dintre consecințele importante ale acestor transformări a fost creșterea inegalităților sociale și a disparităților regionale (Fina, Heider, Raț 2021), cu consecințe importante asupra traiectoriilor sociale și a accesului la structurile de oportunități profesionale pentru tinerele generații. Transformările capitaliste din România au venit la pachet cu o nouă reprezentare a ceea ce înseamnă o societate justă, în care diferențele economice și sociale nu vor mai fi fost impuse de un stat

providențial, ci urmau să fie rezultatul meritocratic bazat pe muncă și efort personal. Aceste legitimi nu au fost nicio dată unanim împărțite și au existat recurent forme de contestare a corectitudinii distribuirii resurselor în cadrul societății românești post-socialiste precum și a caracterului cu adevărat meritocratic al diferențierilor sociale generate de transformările capitaliste.

În ultimul deceniu au fost publicate o serie de studii critice care analizează specificitatea acestor transformări capitaliste din România în raport cu țările din Europa Centrală și de Est (Ban 2014, 2016; Gabor 2010, 2012; Adăscăliței și Guga 2020). România este una dintre țările din regiune unde au fost articulate forme radicale de neo-liberalism și ample reforme de austeritate (Bohle și Greskovits 2012; Bohle 2018). Aceste transformări economice au generat profunde dizlocări la nivelul societății românești, începând cu impactul social al acestor reforme asupra populației (Adăscăliței 2017, Stoiciu 2012), asupra drepturilor muncitorilor (Guga 2016), limitarea dialogului social și activității sindicale (Trif 2013, 2016, 2016b; Adăscăliței și Muntean 2019; Stoiciu 2016), dizlocarea statului social (Popescu, Ivan și Raț 2016, 2019; Adăscăliței 2012), a condițiilor de locuire și transformarea acesteia dintr-un drept într-o marfă generatoare de profit pentru industria imobiliară (Vincze 2017; Popovici 2020; Florea, Gagy și Jacobsson 2018) și nu în ultimul rând asupra grupurilor vulnerabile, ceea ce a adus la o precarizare dramatică a condițiilor lor de trai (Vincze, Petrovici, Raț și Pickler 2018; Vincze și Zamfir 2019; Raț 2005, 2013).

Există însă în continuare foarte puține studii care să exploreze reacțiile pe care aceste transformări economice le-au generat și felul în care în cadrul societății românești s-au constituit forme de contestare critică a acestor reforme capitaliste (Gog, Braniște și Turcuș 2021; Gog și Simionca 2020; Trifan 2016, 2019). În ce măsură protestele care s-au desfășurat în România în ultimele decenii au avut o componentă socială anti-sistemică care să mobilizeze politic un discurs anti-austeritate (Gubernat și Rammelt 2012; Stoiciu 2021) și să solicite adoptarea unor măsuri de protecție socială? Ce forme de critică socială s-au dezvoltat în România în ultimele decenii care să interogheze transformările capitaliste și să sugereze forme alternative de transformare societală (Bogdan 2021, Sandu 2021, Tudorina 2021, Cistelean 2020, Poenaru 2017, Sîrbu și Polgar 2009). Dar poate cea mai importantă temă care a rămas relativ puțin cercetată, este cum anume se raportează populația din România la aceste transformări capitaliste și la modificările de ansamblu sistemic ce au avut loc, nu doar la procese punctuale pe care aceste schimbări le-au generat? În ce măsură sunt legitime sau contestate de către populație reformele și proiectele neo-liberale ce sunt în continuare promovate de diverse forțe politice, noi și vechi, din România?

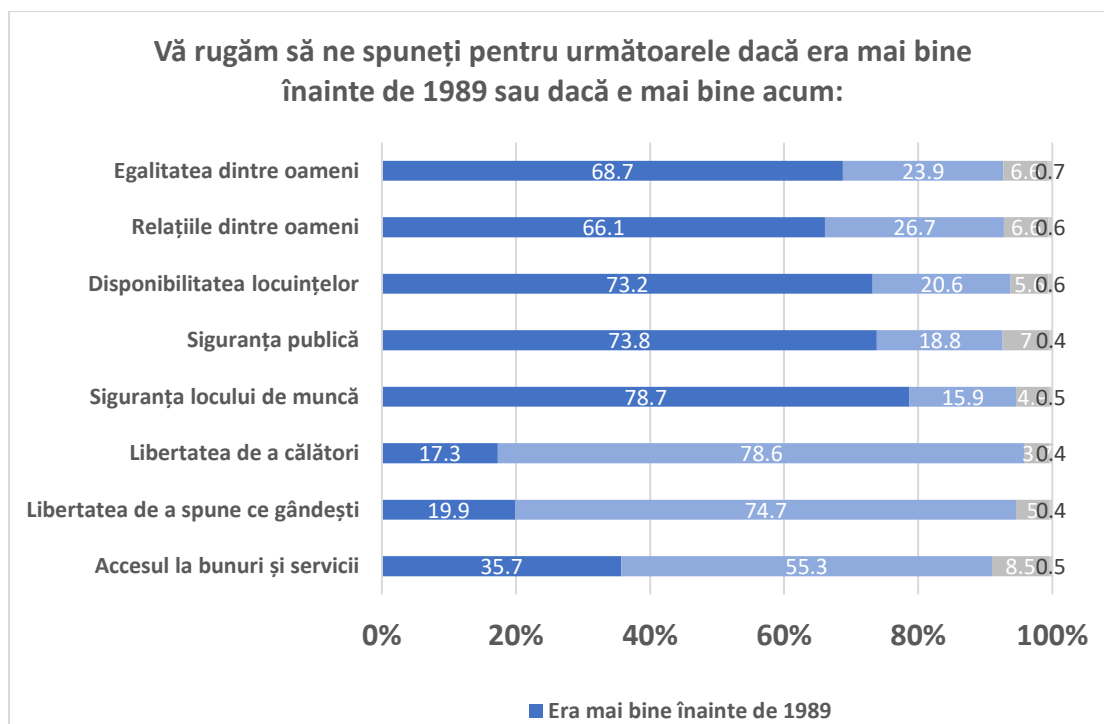
Cele trei decenii de științe sociale și politice post-socialiste au generat din păcate foarte puține studii despre cum au fost percepute la nivelul societății românești transformările economice și sociale care au stat la baza tranziției de la o societate comunistă la una capitalistă. Puținele referiri la întrebările sporadice din anchete sociologice care surprind diverse aspecte ale raportării la tranziția economică sunt tematizate într-o logică caricaturală, menite să ridiculizeze 'mentalitățile retrograde' și a respondenților care au 'nostalgii comuniste' și își doresc revenirea la un regim dictatorial. Problema extrem de importantă, căreia științele sociale i-au acordat o atenție relativ restrânsă, este cum putem explica sociologic faptul că există la nivelul populației generale o convingere destul de frecvent întâlnită, conform căreia perioada de dinainte de 1989 a fost mai bună din multe puncte de vedere decât cea prezentă?

În ce măsură trebuie să vedem în aceste evaluări o formă de nostalgie necritică pentru totalitarism sau mai degrabă o formă de contestare a unor disfuncționalități economice și sociale ce țin de modul de funcționare al sistemului capitalist românesc? În cele ce urmează, într-un prim pas voi prezenta câteva din rezultatele anchetei FES, iar apoi voi discuta despre de ce percepțiile existente în societatea românească relevate de această anchetă nu sunt atât de vizibile în spațiile care se ocupă cu reprezentarea acestei societăți.

1a. Să începem discuția noastră cu modul în care se raportează societatea românească la perioada de dinainte de 1989 în funcție de anumite dimensiuni². Acestea sunt reproduse în următorul grafic. Ceea ce putem observa este faptul că, atunci când este vorba de dimensiuni socio-economice, cum ar fi siguranța locului de muncă, disponibilitatea locuințelor, siguranța publică, relațiile dintre oameni, sau egalitatea, există o majoritate covârșitoare care consideră că înainte de 1989 era mai bine. Priviți vă rog la procentul privind siguranța locului de muncă: 78.7% consideră că era mai bine atunci. Procentul celor care cred că era mai bine din punct de vedere socio-economic înainte de 1989 variază între 66% și 78%. Pe de altă parte, atunci când este vorba despre valori ce țin de libertatea de mișcare și libertatea de expresie, majoritatea consideră că a fost mai bine după 1989. Procentele sunt de asemenea foarte mari. Între 74 și 78%. Acest lucru ne arată faptul că societatea românească se raportează reflexiv la perioada de dinainte de 1989. De prea multe ori persoanele care cred că înainte de 1989 a fost mai bine sunt etichetate ca nostalgice după comunism sau persoane marginale care nu reflectă oarecum perspectiva generală. Însă acest lucru este fals. Desigur, această percepție variază foarte mult în funcție de poziția de clasă a respondenților. Persoanele cu venituri mari și un nivel educațional ridicat tind să vadă perioada de după 1989 mai bună. Același lucru poate fi spus și dacă analizăm aceste percepții în funcție de generații de vârstă. Persoanele mai în vârstă care au trăit în ambele perioade tind să vadă perioada de dinainte de 1989 mai favorabil. Însă, în ciuda acestor diferențieri, majoritatea persoanelor cu studii superioare consideră că din punct de vedere socio-economic era mai bine înainte de 1989 și similar și când e vorba despre tinerele generații care au fost socializate preponderent înainte de 1989 (Bădescu, Gog, Tufiș 2022: 18-21).

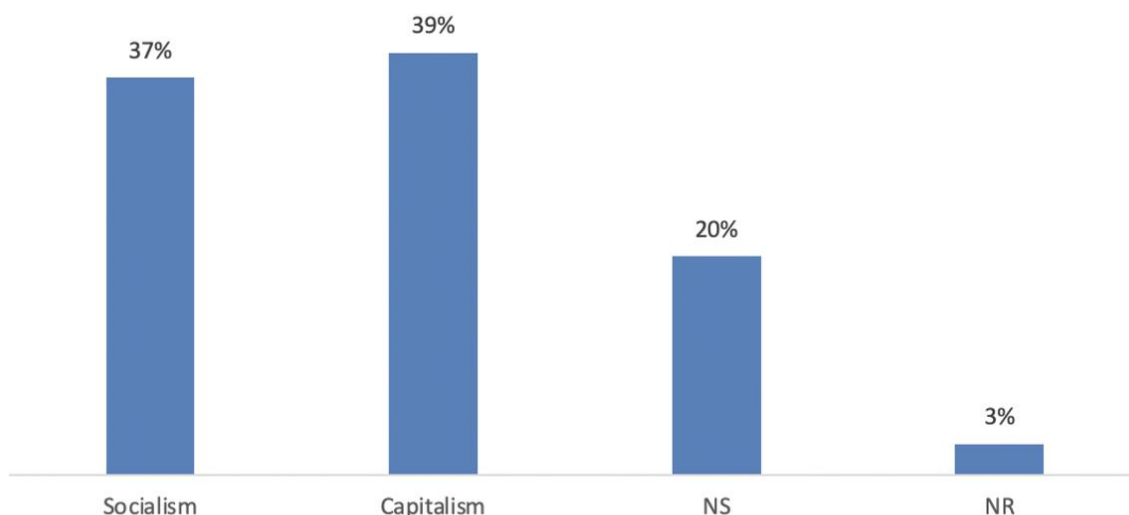
² Pentru o analiză detaliată a acestor date vezi Bădescu G., Gog S., Tufiș C. (2022) - Atitudini și valori de tip progresist în România, FES Romania

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

1b. Ancheta noastră merge un pas mai departe și adresează respondenților următoarea întrebare: *dacă ați putea alege între socialism și capitalism ce ați alege?* Aceasta vrea să verifice o întrebare care a mai fost pusă în alte anchete sociologice, cel mai recent într-o anchetă realizată de IRES în 2018. Este o întrebare standard care are anumite limite, însă ceea ce puteți vedea în graficul de mai jos, este că societatea capitalistă nu are o susținere și o legitimizare atât de mare. Doar 39% ar opta pentru capitalism, 37% ar opta pentru socialism, în timp ce 20% nu ar ști pentru ce să opteze. Desigur, trebuie definit mai clar ce înseamnă socialism sau ce înseamnă capitalism în acest context, iar pentru acest lucru este nevoie de anchete sociologice mai complexe axate pe o analiză calitativă.

Dacă ați putea să alegeți între socialism și capitalism ce ați alege?

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

Ce este însă surprinzător este analiza inter-generațională a acestor răspunsuri. Așa cum putem vedea din tabelul de mai jos, pentru segmentul de vârstă născută în perioada interbelică și cea imediat de după, în prima parte a perioadei comuniste, există o ușoară majoritate care ar opta pentru socialism sau paritate cu socialismul. Generația mea, cea născută în a doua parte a comunismului, după 1970, și care au prins din plin austeritatea anilor '80 și apoi revoluția, există o ușoară majoritate care ar opta pentru capitalism. Ceea ce este oarecum surprinzător, sunt opțiunile generațiilor socializate preponderent după 1989, unde putem să vedem o deschidere pentru socialism. Avem nevoie de studii mai aprofundate pentru a vedea dacă socialism aici înseamnă comunismul de stat sau mai degrabă un nou tip de socialism, așa cum este susținut de unele mișcări politice contemporane. În contextul în care ideile socialiste cunosc o revenire puternică în țările occidentale, în special în rândul tinerilor (vezi suportul popular de care s-a bucurat Bernie Sanders în Statele Unite, Jeremy Corbyn în Mare Britanie, dar și în Europa continentală, partidul Syriza în Grecia, Podemos în Spania sau recenta victorie categorică a Partidului Socialist în Portugalia), ne întrebăm în ce măsură generațiile tinere din România au o deschidere către un tip de guvernare socialistă? Însă ceea ce este cert, este că sistemul capitalist românesc luat în ansamblul lui nu are o legitimare puternică. În opinia mea, nu doar reformele neo-liberale sunt puternic delegitimate în cadrul societății românești, dar putem să observăm și o contestare surprinzătoare a societății capitaliste per se.

	18-34	35-49	50-64	65+	Total
Socialism	41,8%	26,1%	39,2%	43%	37,1%

Capitalism	34%	47,6%	39,2%	35,9%	39,5%
Nu știu	19,4%	23,6%	20,3%	18,3%	20,5%
Nu răspund	4,8%	2,7%	1,4%	2,8%	2,9%
Total	100%	100%	100%	100%	100%

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

Această contestare generală a capitalismului are potențial pentru articularea unei mișcări socialiste. Însă ar fi greșit să considerăm că acești oameni au în toate aspectele politice o viziune socialistă. Să ne uităm de exemplu la modul în care un segment al populației se simte apropiat de AUR. 19% din persoanele care ar alege socialismul se simt foarte aproape de această formațiune politică raportat la doar 11.3% din cei care alege capitalismul. AUR este desigur un partid de extremă dreaptă, însă electoratul îl percepe și ca un partid anti-sistem. Acest discurs anti-sistem poate foarte ușor să capteze persoane nemulțumite de dizlocările pe care le-a produs capitalismul.

Cat de apropiat va simtiti de partidul AUR?

	Foarte apropiat	Apropiat	Putin apropiat	Deloc apropiat	NR	TOTAL
Socialism	7.1	11.9	23.6	56.4	1	100
Capitalism	2.7	8.6	19.2	69.3	0.2	100

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

Sau să ne uităm la câte persoane își doresc să aibe la conducere un regim militar. Întrebarea a fost pusă înainte de declanșarea războiului din Ucraina. 33 % din cei care au optat pentru socialism cred că acest lucru e bine și foarte bine, în timp ce doar 25% din cei care au optat pentru capitalism susțin acest lucru. Sunt valori mari în ambele tabere, însă ordinul de mărime este mai mare în rândul persoanelor care ar opta pentru socialism.

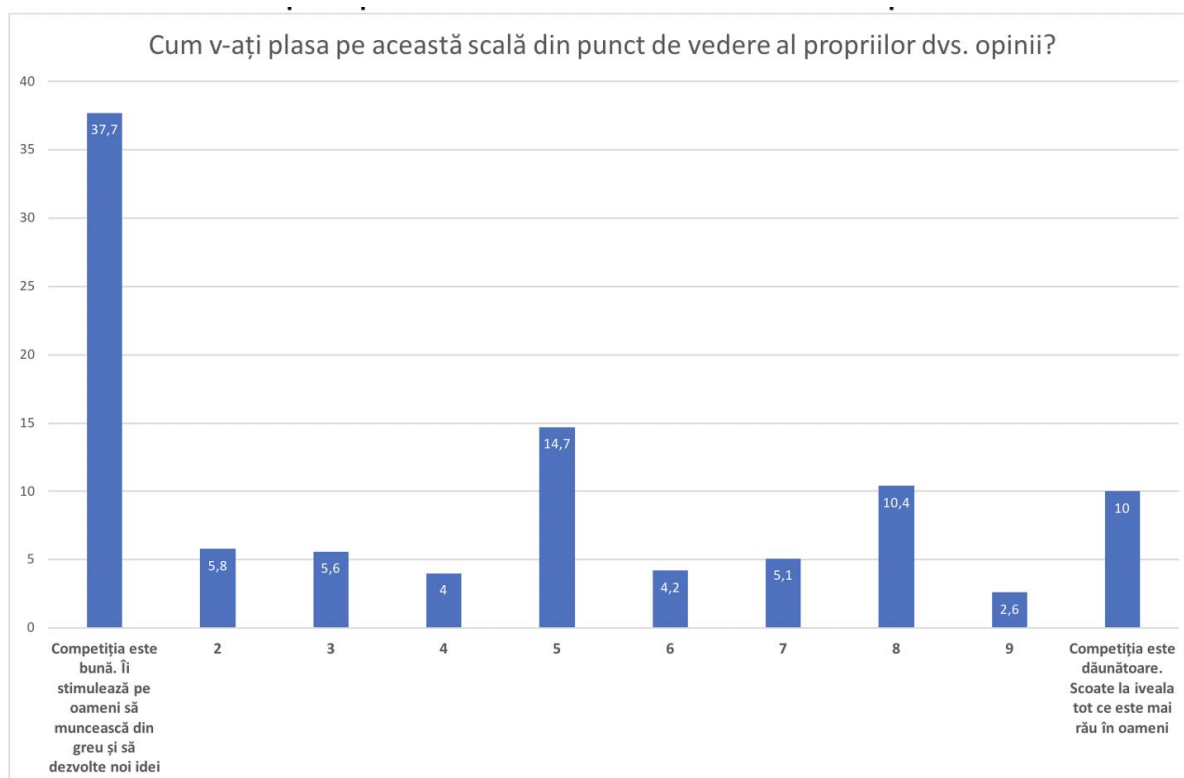
Cat de bine credeti ca ar fi pentru Romania sa aiba la conducere un regim militar ?

	Foarte bine	Bine	Nici bine, nici prost	Prost	Foarte prost	NS	NR	TOTAL
Socialism	13.4	19.9	8.5	21.2	28.8	7.8	0.4	100
Capitalism	14.5	10.7	8.6	26.1	35.8	4.2	0	100

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

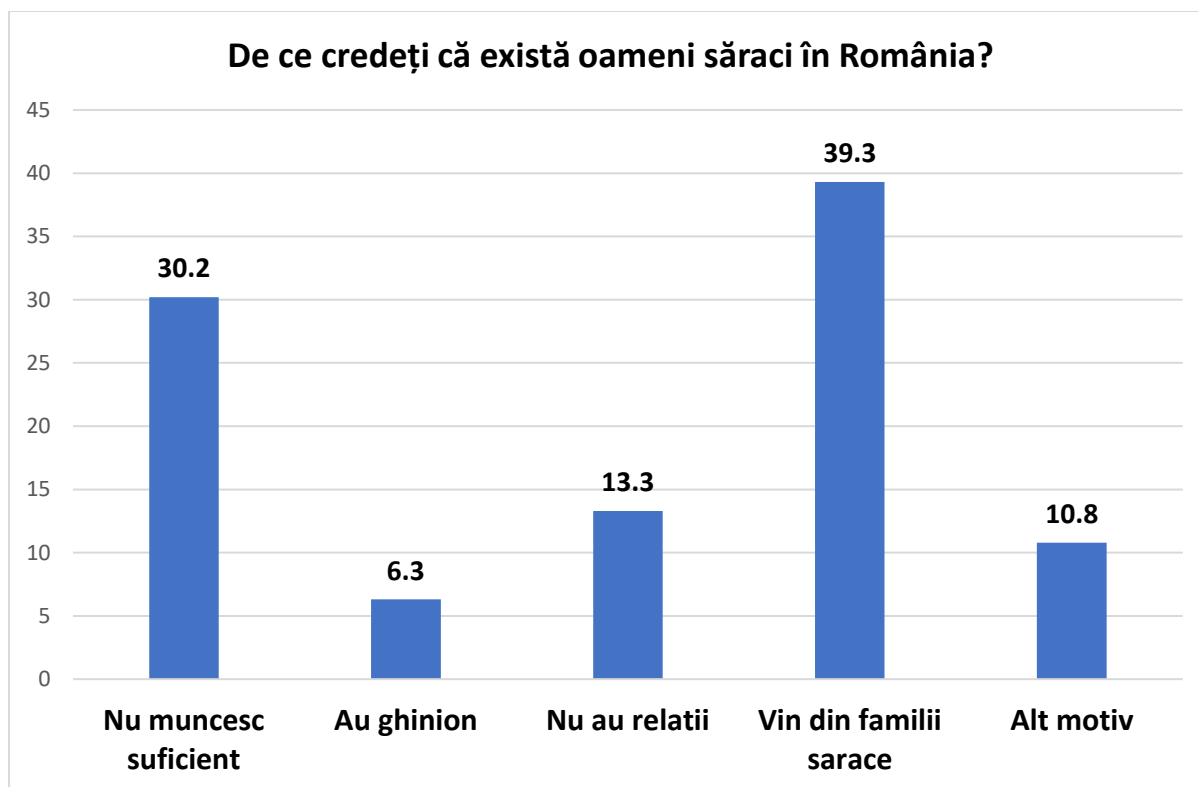
2. O altă modalitate de evidențiere a de-legitimării sistemului capitalist constă în modul în care societatea românească se raportează la antreprenori. În general, persoanele avute sunt văzute în cadrul societății românești ca realizând avere în mod ilegal și nu prin muncă onestă. Bogăția este asociată mai degrabă cu corupția. Ceea ce se poate foarte ușor observa în anchetă este faptul că antreprenorii, ca reprezentanți ai sistemului capitalist, nu sunt foarte apreciați. 59% din populația interviuată consideră (în foarte mare măsură și în mare măsură) că ceea ce descrie în mod adecvat antreprenorii este faptul că ei asigură locuri de muncă. 70 % cred însă că antreprenorii sunt persoane mai degrabă interesate de profit și 53 % cred că antreprenorii sunt persoane care găsesc moduri prin care să ocolească legea. Foarte puțină din populația interviuată (22 %) consideră, că antreprenorii acordă angajaților un tratament corect (Bădescu, Gog, Tufiş 2022: 18-21).

3. Dar și aici putem observa anumite inconsistențe ideologice. Există o critică a societății capitaliste și o poziționare nefavorabilă față de antreprenori, însă societatea românească se poziționează favorabil față de valori importante pentru o economie de piață, respectiv competitivitatea. Și acest lucru cred că se întâmplă datorită faptului că societatea capitalistă are un potențial major de socializare a subiectivităților noastre. Aria mea de cercetare sunt programele de dezvoltare personală și spirituală unde competitivitatea și anteprenorializarea propriului sine sunt deosebiri de pregnante. Aceste lucruri se întâmplă în mod deosebit în cadrul clasei de mijloc, însă aceleași procese le întâlnim în cadrul diverselor programe de dezvoltare profesională și management al muncii în cadrul claselor muncitoare. Mulți muncitori reclamă deseori faptul că locul de muncă își pierde mult din solidaritatea pe care a avut-o în perioada socialistă și devine un spațiu care solicită tot mai multă performanță individuală și competitivitate.

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

4. Dacă ne uităm de exemplu la cum este înțeleasă sărăcia, un lucru îmbucurător este acela, că majoritatea consideră că sărăcia este determinată de factori structurali precum faptul că persoanele sărace provin din familii sărace (39%, nu au relații (13%) sau au avut ghinion (6%). Există totuși un procent de 30% dintre respondenți care consideră că oamenii sunt săraci pentru că nu muncesc suficient. Aceasta este o percepție mai degrabă dominantă în rândul persoanelor care au venituri mari și studii superioare. Sărăcia ca rezultat al lipsei muncii este de fapt o percepție de clasă și mass-media din România tinde să generalizeze această reprezentare socială în detrimentul modului în care majoritatea vede sărăcia datorându-se unor factori structurali, indiferent de merituozitatea sau nemerituozitatea persoanei sărace.

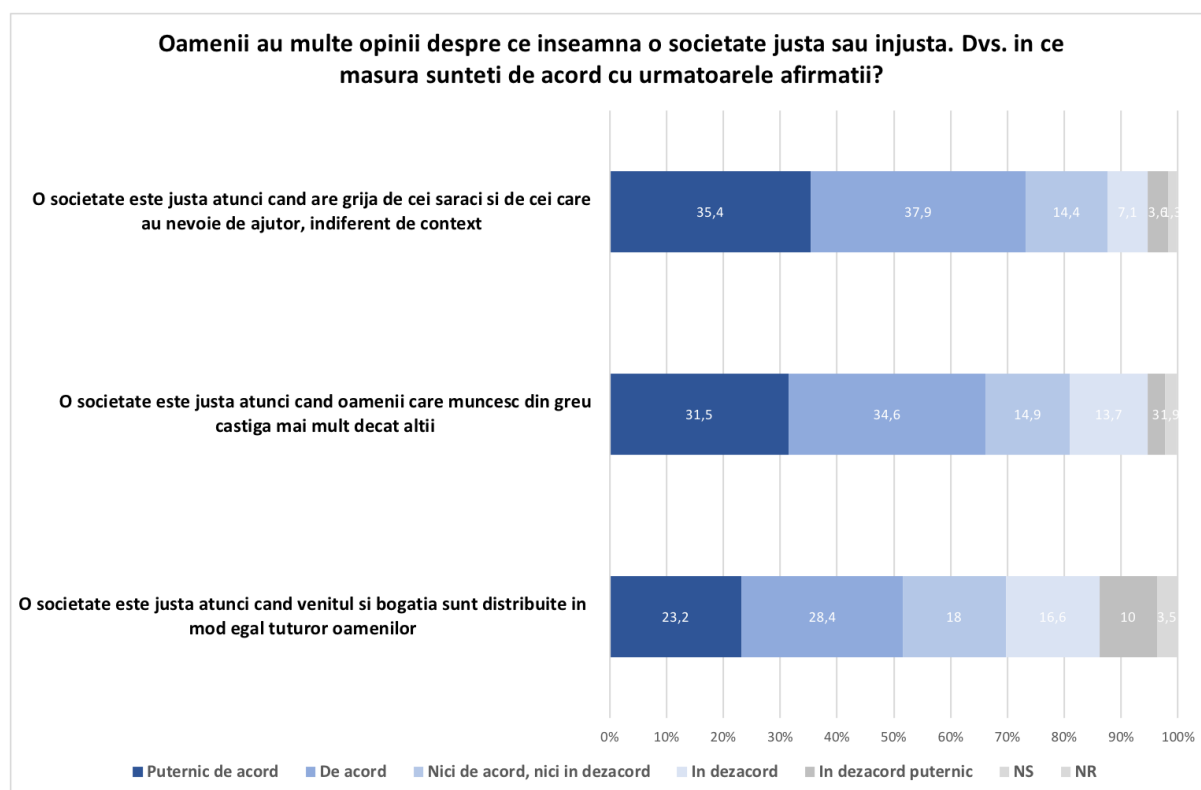

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

Acest tip de reprezentare cu privire la sărăcie se inserează în viziunea meritocratică pe care clasa de mijloc încearcă să o instituționalizeze și o vedem deseori ca figurând în motivarea actelor normative ce însoțesc propunerile de modificare legislativă care reglementează serviciile de asistență socială. Însă ea poate fi observată și în alte câmpuri. Modul specific de funcționare al sistemului educațional, de exemplu, care exclude într-o manieră structurală persoanele sărace din mediul rural și care nu pot astfel beneficia de posibilitatea parcurgerii unor studii universitare, care să le deschidă drumul spre o slujbă mai bine plătită, contrastează cu modul în care clasa de mijloc califică educația și diplomele obținute ca o formă de obiectivare a meritului personal. Opoziția cea mai mare împotriva implementării unor politici sociale care să sprijine grupurile vulnerabile vine din partea unei facțiuni a clasei de mijloc, a căror argumente și perspective asupra lumii sociale sunt preluate de mass-media și sunt generalizate ca reprezentări obiective, ignorând cele ale majorității societății. Viziunea predominantă în societatea românească este una care vede sărăcia ca rezultatul unor factor socio-structurali, pentru care oamenii săraci nu pot fi blamați. Moralizarea sărăciei, distincția dintre săraci merituoși și ne-merituoși este o marcă a culturii neo-liberale (Wacquant 2009, 2012) pe care o putem vedea treptat generalizată și în societatea românească (Vincze et al. 2018).

5. Același lucru îl putem spune și despre idealurile cu privire la o societate justă. Există un procentaj foarte mare care își dorește ca săracii să fie îngrijiți indiferent de context (73% - puternic de acord și de acord), sau consideră că este just ca bogăția să fie redistribuită în mod egal oamenilor (52%). Însă există un procentaj mare (66%) care are o înțelegere meritocratică asupra distribuirii veniturilor și că acestea trebuie diferențiate în funcție de munca pe care fiecare o realizează. Cine muncește mai mult, ar trebui să aibă mai mult decât alții. Există deci

o deschidere către politici sociale și ameliorare a inegalităților sociale, însă perspectiva dominantă nu este neapărat de la fiecare după posibilități la fiecare după nevoi.

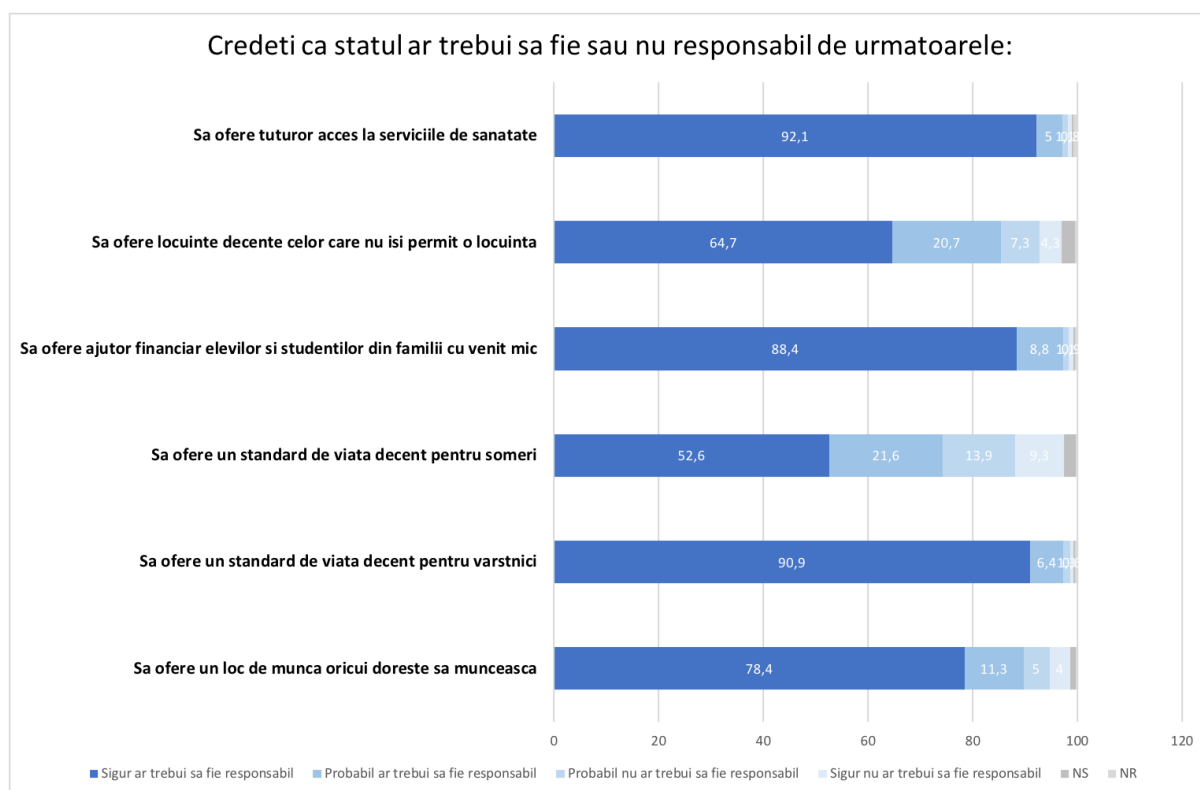

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

Această viziune merge oarecum în contra-sensul viziunii dominate în mass-media care în general duce campanii recurente de demonizare a sărăciei și a persoanelor vulnerabile asistate social. Observația este valabilă și în privința discursului politic care capitalizează electoral în fața publicului urban din clasa de mijloc (care are o putere importantă în structurarea opiniei publice și în felul în care domină spațiul simbolic) prin politici menite să disciplineze persoanele care nu muncesc și care beneficiază de transferuri sociale, în vederea inserției grabnice a acestora pe piața muncii. Analiza constată un clivaj puternic între opinia majoritară care dorește alocări bugetare pentru o serie de politici sociale și pentru sectoare guvernamentale care sunt asociate cu bunăstarea socială (educație, sănătate, protecție socială) și le subsumează unor perspective care sunt critice cu privire la transformările neo-liberale ce au remodelat realitățile economice și sociale de după 1989 pe de o parte și cu privire la agenda partidelor politice din România a căror programe de guvernare merg în contra-sensul unor astfel de măsuri pe de altă parte.

6. Un alt rezultat important al acestei anchete sociologice este faptul că în România există o susținere foarte mare pentru un stat social. La întrebarea 'Credeți că statul ar trebui să fie responsabil sau nu de următoarele' se poate vedea că există o susținere foarte mare pentru accesul public la sănătate, că există o susținere mare ca statul să asigure un standard de viață

decent pentru persoanele în vârstă, locuințe și locuri de muncă etc. Ancheta scoate în evidență o imensă susținere la nivelul populației pentru un stat social.

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

Un alt aspect este legat de percepția domeniilor pe care statul le finanțează și modul în care respondenții declară dacă doresc ca acestea să crească, să rămână la fel sau să scadă. Ceea ce vedem aici este că există o susținere foarte mare pentru creșterea alocațiilor bugetare pentru *educație, pensii, reducerea sărăciei, cultură*, etc. și un procentaj mai mic pentru *poliție, armată și ajutoarele de somaj*.

Un punct critic pentru dezbaterile privind statul social îl constituie criza financiară din 2009-2010 și reformele introduse de guvernarea Boc și susținute activ în spațiul public de președintele Traian Băsescu. Această perioadă este definitorie pentru felul în care au fost scalate reformele neo-liberale în România (Poenaru și Rogozanu 2014) și pentru modul în care încep să se permanentizeze măsurile de austeritate prin politicile de convergență și responsabilitate fiscală (Vincze 2014). Președintele României, Traian Băsescu, articula această nouă viziune în următoarele cuvinte:

*„Trebuie să înțelegem că nu poate exista **stat social** înainte de a fi un **stat performant**. Cum poți să faci un stat social dacă economia, și chiar **poporul, are performanțe limitate**? Mă refer la un lucru simplu: când vom învăța că trebuie să muncim opt ore, când vom învăța să nu mai lăsăm trei milioane de hectare nemuncite, că nu vin miniștrii să cultive pământul. Când vom*

învăța că decât să stăm la cârciuma satului mai bine mă duc și bag plugul în hectarul jumătate din spatele casei? Trebuie să ne hotărâm să fim performanți³.” (sublinierile ne aparțin)

Reformele economice care au urmat au avut în vedere diminuarea deficitului bugetar și acest lucru s-a realizat prin concedieri în sectorul public și tăierea masivă a salariilor, însă și printr-o diminuare a bugetului de ajutoare socială cu 15% (Stoiciu 2012). Relansarea economiei urma să fie realizată prin intermediul flexibilizării pieței muncii și atragerea de investiții străine directe: facilitățile fiscale pentru mediul de afaceri au venit la pachet cu măsuri de austeritate pentru persoanele vulnerabile și cu o creștere a TVA-ului care afecta în mod direct consumul persoanelor cu venituri mici. Pe lângă aparatul administrativ, sistemul educațional și cel de sănătate au fost luate în vizor în mod deosebit ca sectoare care necesită o reformă comprehensivă și o eventuală privatizare, în special a serviciilor de sănătate. Imaginea care s-a instituționalizat în această perioadă a fost aceea a unui aparat bugetar supra-dimensionat care cheltuie într-o manieră nesăbuită resursele statului. Nevoia de a reduce statul social a figurat în numeroase dezbateri publice și a generat o narativă intens mediatizată de culpabilizare a persoanelor sărace și a beneficiarilor de asistență socială. Această narativă nu s-a diminuat în spațiul public nici până astăzi și continuă să alimenteze imaginarul politic de dreapta din România. În 2018 a fost adoptat decretul pentru modificarea Legii nr. 416/2011 care sista dreptul la ajutor social în cazul în care beneficiarul refuză un loc de muncă sau refuză să participe la programele de formare profesională. În condițiile în care venitul minim garantat constituie un procent mic din bugetul social și având în vedere faptul că aproape unul din trei angajați din România este plătit cu salariul minim pe economie (care nu ajunge nici pe departe pentru un trai decent), măsură adoptată în 2018 viza în mod direct disciplinarea beneficiarilor de asistență socială. Măsurile de recalibrare a statului social au fost o constantă în ultimii 25 de ani și au cunoscut noi reiterări în administrația Johannis.

Cheltuielile pe care România le înregistrează în prezent cu protecția socială sunt printre cele mai mici din Europa. Așa cum se poate vedea din datele Eurostat, România alocă doar 17.1 % din PIB pentru cheltuielile cu protecție socială, situându-se pe penultimul loc din Uniunea Europeană și pe ultimul loc din regiunea Europei Centrale și de Est. O analiză diferențiată pe tipurile de transferuri sociale scoate în evidență faptul că cea mai mare parte a bugetului pentru protecție socială din România este alocat sistemului de pensii (53%) și sănătate (29.1%), urmat de cel alocat familiilor și copiilor (11.3 %). România înregistrează la nivelul Uniunii Europene cel mai mic procentaj din bugetul pentru protecție socială alocat șomajului (0.9%) și locuințelor și diminuării excluziunii sociale (0.5%)⁴. Aceste cifre reliefează lipsa disponibilității statului român de a proteja categoriile sociale pe care le consideră nemerituoase: persoanele care își pierd locurile de muncă pentru a-i ‘încuraja’ să reintre cât mai repede pe piața muncii și persoanele care trec printr-o gravă criză a locuirii.

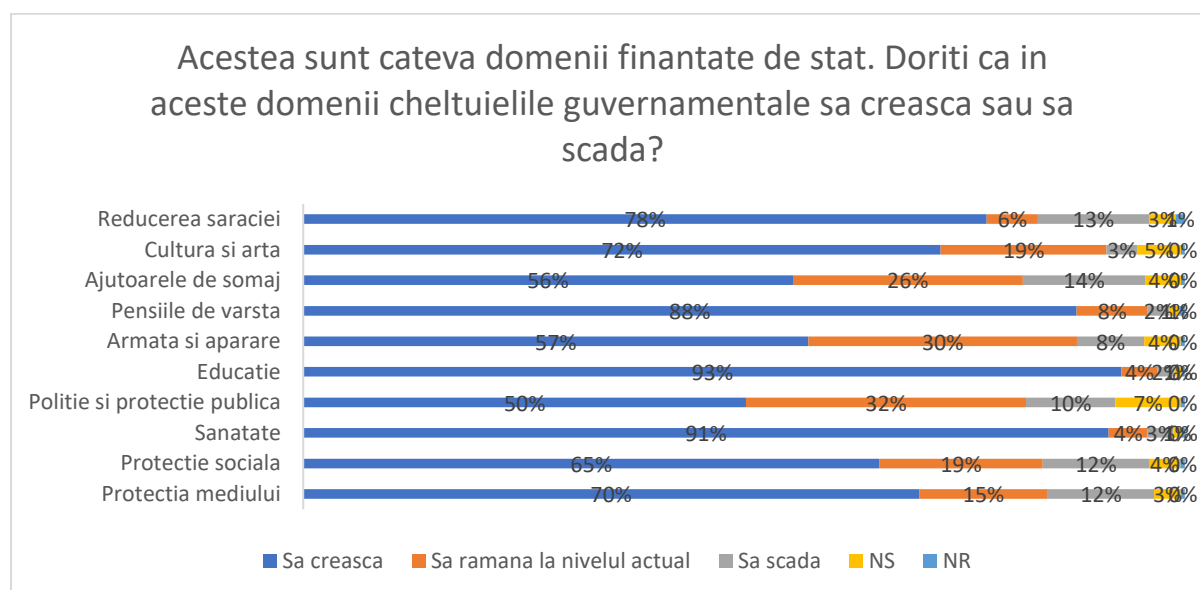
Ceea ce reiese foarte clar din modul în care respondenții se poziționează relativ la aceste serii de întrebări privind statul social este faptul că reformele neo-liberale sunt puternic de-

---

³ <https://www.zf.ro/politica/basescu-cum-poti-sa-faci-un-stat-social-daca-economia-si-chiar-poporul-are-performante-limitate-8165585> , Ultima accesare 30 decembrie 2022

⁴ Surse date Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_social_benefits&oldid=576862#Expenditure_on_social_protection_benefits_by_function Ultima accesare 30 decembrie 2022

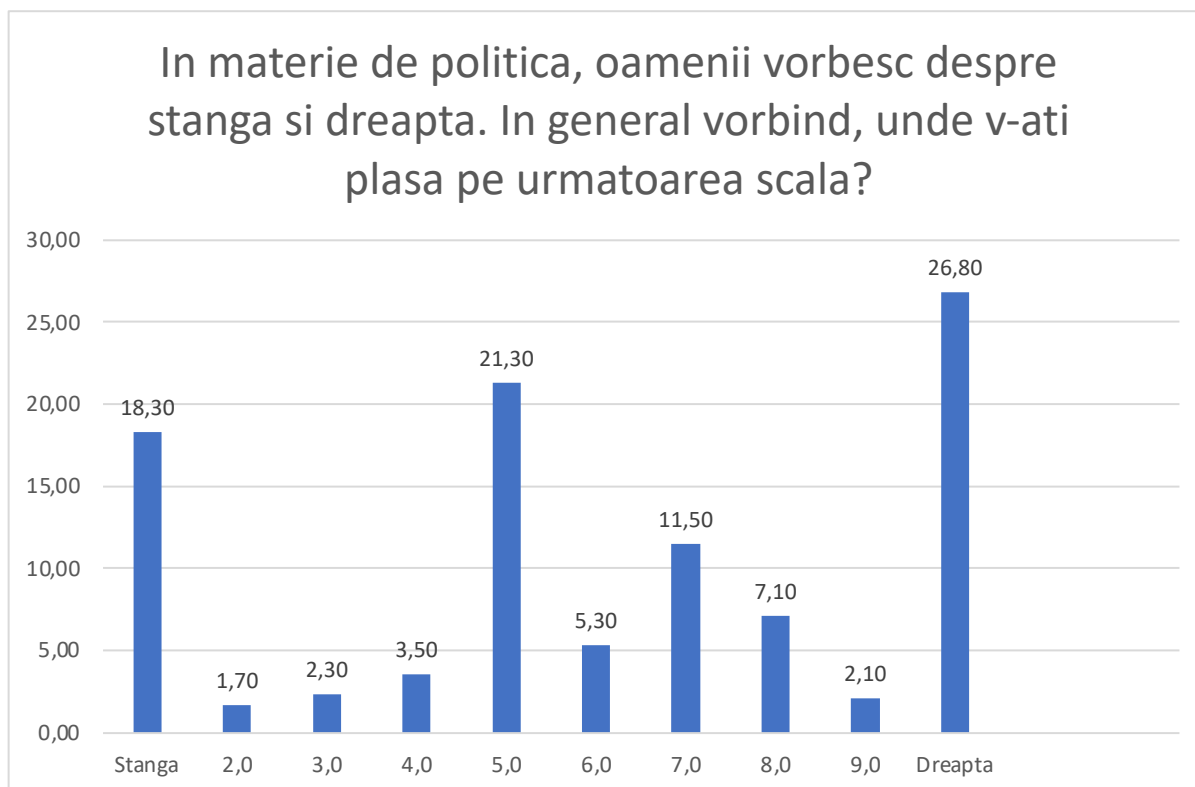
legitimate de către societatea românească. Există o majoritate covârșitoare care susține consolidarea statului bunăstării și implementarea unor politici sociale care să asigure în mod genuin protecție socială pentru grupurile vulnerabile. Fie că este vorba despre consolidarea unor sectoare publice precum educația, sănătatea, locuirea, etc. sau despre creșterea cheltuielilor guvernamentale cu protecția socială, pensiile, venitul minim garantat, etc. putem să constatăm un suport masiv pentru dezvoltarea statului într-o direcție opusă reformelor economice și politicilor de austeritate implementate în ultimele trei decenii. Societatea românească are o poziționare consistentă în favoarea unui stat social puternic.

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

7. În final, dar nu în ultimul rând, să observăm cum se auto-reprezintă respondenții în termenii de apartență politică, la stânga sau la dreapta? Ceea ce putem observa în graficul de mai jos este că, în ciuda faptului că multe din pozițiile pe care respondenții noștri le exprimă sunt de fapt de stânga, majoritatea se percep mai degrabă de dreapta, centru-dreapta sau centru. Acest lucru este valabil și în privința persoanelor din clasele de jos, unde auto-percepția dominantă este una între centru și dreapta. Acest lucru evidențiază o problemă ce ține de absența unor forme de educație politică care să îi ajute pe oameni să își identifice propriile interese politice, dar și internalizarea unei hegemonii culturale de dreapta care există în spațiul public românesc și în mass-media. Cea din urmă identifică în general o poziție politică de dreapta ca fiind progresivă și modernizatoare, în timp ce o poziție de stânga este portretizată ca fiind una cvasi-retrogradă și opusă dorinței de modernizare socială.

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

D. Blocaje ideologice

Dat fiind impactul social masiv pe care reformele economice din ultimii 30 de ani le-au avut în România, aceste rezultate relevate de ancheta sociologică nu ar trebui să ne mire. Există o amplă nemulțumire legată de transformările capitaliste și diminuarea statului social. În acest context o întrebare importantă pe care trebuie să o adresăm este următoarea. De ce este atât de puțin vizibilă această percepție publică, care evidențiază o clară nemulțumire cu privire la transformările capitaliste? De ce nu se aud mai clar aceste voci critice cu privire la absența unui stat social? În acest context este important să evidențiem trei spații importante, care sunt în general responsabile de a media o reprezentare a societății ca ansamblu, în cadrul cărora are loc o blocare ideologică sistematică a nemulțumirilor privind transformările capitaliste.

1. În primul, acest blocaj ideologic are loc la nivelul **mass-mediei**. Mass-media românească reflectă uneori problemele cu care se confruntă populația, însă nu le asociază aproape niciodată cu transformările capitaliste per se. Jurnalismul românesc și politicile editoriale sunt aproape în întregime pro-capitaliste și susțin un proiect de 'reformare' a societății în sensul unei liberalizări menite să consolideze economia de piață. Sunt interesant de urmărit diversele rapoarte de monitorizare a mass-mediei care semnalează constant influența politică, absența transparenței, amenințarea libertății jurnalistice, etc., toate desigur probleme reale, însă și în aceste rapoarte se discută foarte puțin despre cât de mult din presa scrisă și din audio-vizual a fost de fapt acaparată de capital. Dacă urmărim ce se întâmplă în

ultimele trei decenii cu mass-media românească, putem să vedem o pătrundere graduală și în acest sector a investițiilor străine directe (FDI). Mă refer de exemplu la trustul de media Ringiere care deține sute de ziare, televiziuni și radio-uri în lume. În România acestea sunt câteva din brand-urile pe care le gestionează: <https://digital.ringier.ro>⁵

Un alt exemplu este Central European Media Enterprises care se mândrește cu 43 de canale de televiziune în întreaga regiune. Conform propriilor lor estimări, acest consorțiu are o audiență totală de 49 de milioane de persoane în 6 țări din Europa Centrală și de Est. În România are următoarele investiții: <https://www.cetv-net.com/countries/romania>⁶

Există desigur și o serie de corporații cu capital românesc - de ex. Intact Media Group sau Realitatea Media care au cifre fabuloase de afaceri. CNA-ul a publicat o lista recentă cu toate licențele audio-vizuale emise până în 2022 și e șocant să vezi că majoritatea absolută este de fapt deținută de societăți comerciale private.⁷ Dacă analizăm efectiv audiențele furnizate de BRAT se poate foarte ușor vedea, că aceste societăți comerciale dețin majoritatea absolută în termeni de producție a acestei realități mediatice.⁸ Dar nu doar pe segmentul televiziune și posturi de radio avem control al capitalului, ci și în presa scrisă, și în presa digitală, chiar și în zona de pagini web. Miza principală a acestor companii este așa cum spune într-un interviu, Adrian Sârbu, președintele uneia dintre cele mai mari corporații media locale:

*“În ultimii 25 de ani, am avut șansa, puterea și talentul de a construi instituții private de statură publică, PRO TV, CME, Mediapro, Mediafax, etc, care au angajat zeci de mii de români, oferindu-le oportunitatea unei cariere. Am respectat legile acestei țări, am promovat principii stricte de guvernare corporatistă și nu am încurajat niciodată spiritul infracțional în companiile mele. Am creat generații de profesioniști. Am lucrat simultan cu sute de manageri, delegând, împărțind cu ei ideile mele și ceea ce am câștigat. Am fost singurul român care a avansat în poziția de CEO al unei companii publice americane. **Am creat sute de milioane de dolari valoare pentru acționarii mei și pentru mine.** Companiile aflate sub controlul sau managementul meu au plătit numai în ultimii zece ani sute de milioane de euro taxe către statul român.”⁹ (sublinierile mele)*

Funcția mass-mediei de reprezentare a societății a fost în ultimii trei ani profund acaparată de o logică capitalistă a cărei miză este reproducerea ideologică a sistemului și desigur nu contestarea acestuia. Nemulțumirile populației cu privire la sistemul capitalist sunt recodate printr-un filtru ideologic și re-articulate ca nemulțumiri cu privire la corupția sistemului, incapacitatea clasei politice de a urmări interesele societății sau lipsa de profesioniști și experți în pozițiile cheie care să asigure o bună funcționare a structurilor administrative, etc.

---

⁵ <https://digital.ringier.ro>, Ultima accesare 30 decembrie 2022

⁶ <https://www.cetv-net.com/countries/romania> Ultima accesare 30 decembrie 2022

⁷ https://www.cna.ro/IMG/pdf/Actionari_site_actualizat_2022.pdf, ultima accesare 30 decembrie 2022

⁸ Trafic internet: <https://www.brat.ro/sati/rezultate/type/site/page/1/c/all>, tiraj presa: <https://www.brat.ro/audit-tiraje/cifre-de-difuzare>, audienta radio: <http://www.audienta-radio.ro/userfiles/items/Audienta%20radio%20-%20Valul%20de%20vara%202022.pdf> audienta Tv https://www.arma.org.ro/wp-content/uploads/2022/12/ARMA-2022_11.xlsx ultima accesare 30 decembrie 2022

⁹ <https://www.mediafax.ro/social/adrian-sarbu-a-fost-retinut-pentru-24-de-ore-cazul-mediafax-fabricat-la-comanda-lui-pontaghita-13799960>, ultima accesare 30 decembrie 2022

Asumpția fundamentală din spatele acestei recodări ideologice este că rezolvarea acestor probleme va genera o mai bună funcționare a întregului sistem. Însă acest sistem este desigur un sistem capitalist. Ideea că o bună parte din aceste disfuncționalități sunt generate de formele de acumulare capitalistă sau de modul în care interesele capitalului duc constant la o minimizare a statului social, sunt probleme care sunt sistematic eludate de mass-media românească. Există un clivaj major între modul în care mass-media reprezintă societatea românească și nemulțumirile reale și profunde care există la nivelul societății românești. Funcția de mediere a reprezentării societății românești a fost profund acaparată de capital, iar ecranul prin care societatea se vede pe sine este unul profund colonizat de interesele capitaliste.

2. În al doilea rând, un alt spațiu unde putem să observăm un blocaj ideologic important este cel al științelor sociale din România. În cadrul stângii independente există tot mai mult o critică îndreptată împotriva unei așa zise stângi academice, care dezvoltă un exces de teoretizare în detrimentul acțiunii politice. Stânga academică ar fi prea intelectuală, prea îndepărtată de clasa muncitoare, prea burgheză. Însă ce se întâmplă în spațiile academice este foarte important pentru că **a)** aici sunt formate persoanele care vor ocupa pozițiile importante de conducere în aparatul politic, economic și administrativ al României și are mize importante dacă aceștia reproduc sistemul capitalist sau îl contestă din pozițiile în care se află; **b)** spațiul academic este foarte important pentru că aici se produce o bună parte din expertizele, rapoartele și recomandările de politici publice și are mize politice importante dacă această expertiză adresează disfuncționalitățile existente ca și o consecință a modului de funcționare a sistemului capitalist sau își propune reproducerea acestuia; și **c)**, nu în ultimul rând, aici se produce cercetare socială fundamentală despre problemele cu care se confruntă societatea românească și deci e o sursă majoră de narative privind modul în care această societate este reprezentată.

Dacă ar fi să facem o analiză a syllabus-urilor utilizate în spațiile de învățământ, sau expertiza pe care o produc științele sociale (mă refer aici la tot spectrul științelor sociale de la sociologie, economie, politologie, asistență socială, științe administrative, etc). sau ar fi să analizăm granturile de cercetare acordate în ultimele trei deceni, cred că foarte ușor am putea să ne dăm seama că științele sociale din România au îndeplinit o funcție ideologică majoră în ultimele trei decenii. Rolul lor a fost să legitimizeze tranziția de la o socialism la capitalism, de la o economie de stat la o economie liberă, să susțină o economie de piață funcțională. Științele sociale din România au avut un blocaj ideologic major în analiza efectelor negative pe care tranziția le-a avut asupra populației din România. În măsură în care a reușit să inventarieze aceste disfuncționalități, le-a atribuit într-o logică auto-colonizatoare și orientalizantă a românității, balcanismului, caracterului provincial al Europei de Est etc. și prea puțin proceselor inerente sistemului capitalist. Ce este deosebit de problematic este nu doar faptul că aceste analize nu reușesc să interogheze economia politică a capitalismului, ci faptul că în majoritatea cazurilor economia și statul capitalist nu sunt luate deloc în considerare metodologic ca variabile care pot structureze în vreun fel procesele sociale ce sunt studiate. Științele sociale românești produc în continuare o imagine extrem de deformată și ideologizată a societății românești; majoritatea expertizelor generate cu privire la disfuncționalitățile societății românești nu reușesc să adreseze legătura dintre acestea și modul în care s-a realizat tranziția la capitalism. În câmpul științelor sociale sunt foarte puține excepții față de acest trend dominant.

3. Un alt spațiu important unde se produce un blocaj ideologic al reprezentării societății este desigur cel politic. Avem un electorat cu deschidere spre politici de stânga, însă nu avem partide politice care să reprezinte acest electorat. Dacă ne uităm la ancheta din care am prezentat datele de mai înainte, putem vedea că un segment mare de populație nu se simte reprezentat de nici un partid existent din România. 22 % nu ar vota și 26 % nu știe cu cine să voteze. Aproape jumătate de populație nu se simte reprezentată de partidele existente. Acest lucru evidențiază un blocaj ideologic în cadrul sistemului actual de partide care falimentează în a vectoriza nemulțumirile larg existente în rândul populației privind transformările capitaliste din România.

Dacă duminica viitoare ar avea loc alegeri generale, cu ce partid ați vota?

PSD	20.7
PNL	7.2
USRPLUS	4.7
AUR	6.2
UDMR	1.5
PMP	.6
Altul	2.7
Nu as vota	22.8
NS	26.6
NR	7.0
Total	100.0

Sursă date: Ancheta FES privind valorile progresiste

Din acest punct de vedere cred că Demos a fost un moment important al activității stângii independente din România. Demos a fost un test al trecerii de la o formă de activism politic care avea ca obiect o critică a structurilor capitaliste la un plan pe termen lung de ocupare a unor poziții de putere și implementarea unor alternative politice. Diversele tipuri de ONG-uri și asociații de stânga fac desigur o muncă excelentă în critica efectivă a problemelor pe care capitalismul le produce. Acestea generează indignare generală și o masă populară merită să pună presiune pe decidenți. Ce faci însă când decidenții politici învață să asculte amabil critica și apoi își continuă agenda lor politică? Proiectul Demos a pus pentru prima dată în mod serios problema cuceririi democratice a acestor poziții de putere și implementarea unor proiecte politice menite să genereze mai multă solidaritate socială. În opinia mea, această încercare de a trece la activism politic la organizare politică în cadrul unui partid politic a fost un test important de maturitate politică a stângii. Un test pe care, însă, Stânga nu l-a trecut.

Cred că merită discutate cauzele acestui eșec politic. Există multe perspective cu privire la motivul pentru care Demos nu a reușit să demareze ca partid. O perspectivă este că a existat un clivaj ideologic într-o facțiunea radicală și una mai degrabă social-democrată. Alta este că a existat un sciziune între o viziune socialistă centrată pe probleme economice și sociale și o viziune socialistă centrată pe probleme identitare, alta că a fost un clivaj generațional, etc. În

opinia mea problema majoră pe care Demos a avut-o a fost aceea că a existat un clivaj foarte mare între **expertiza strategică și implementarea efectivă a strategiei**. Atunci când era vorba despre ce ar trebui să facă Stânga, cum ar trebui să acționeze, unde ar trebui să încerce să câștige electorat și așa mai departe a existat întotdeauna o inflație de intervenții. Multe dintre aceste strategii erau foarte articulate și competente. Atunci însă, când trebuiau materializate aceste planuri, a fost întotdeauna o criză majoră de persoane care să le implementeze. Această problemă a fost una sistemică în Demos. La început a existat la foarte multă lume convingerea că întocmai cum UR a avut un succes foarte ușor în a intra în Parlament, tot așa va avea și Demos succes dacă reușește să articuleze discursul potrivit. De asemenea, foarte multe din dezbaterile interne care au avut loc în Demos au fost legate de cum ar trebui ajustat acest discurs. Asumpția foarte problematică pe care o aveau multe din aceste dezbateri a fost că există cumva deja un aparat de partid constituit, există deja o organizație politică, și că de fapt miza era ce direcție să imprimăm acestei mașinării politice. În Demos a fost întotdeauna o inflație de asemenea expertize strategice și de trasare a direcțiilor pe care Stânga trebuie să le urmeze. Problema reală legată de cum trebuie construite instrumentele și capacitățile organizatorice prin care aceste strategii să fie implementate a fost foarte puțin adresată. Această sciziune dintre expertiza strategică și implementarea strategiei nu echivalează cu sciziunea dintre teorie și praxis politic. Munca de teoretizare și articulare a unei critici la adresa capitalismului e o muncă extrem de importantă. Munca jurnalistică este o formă de activism important. Însă există o diferență majoră între un tip de intervenție care vizează constant trasarea unor direcții pe care stânga trebuie să le urmărească și capacitatea organizatorică de a le implementa. În opinia mea, aceasta este o problemă endemică la stânga și de aceea cred că e foarte foarte puțin probabil ca în următoarele două legislaturi (alegerile din 2024 și alegerile din 2028) să avem resursele politice necesare pentru a forma un partid de stânga care să între în Parlament. Problema existenței unui partid de stânga nu ține atât de mult de absența unui electorat de stânga, cât de incapacitatea Stângii de a genera structurile organizatorice necesare care să vectorizeze acest electorat.

Referințe

- Adăscăliței, D. (2012). Welfare state development in Central and Eastern Europe: A state of the art literature review. *Studies of Transition States and Societies*, 4(2).
- Adăscăliței, D. (2017). From austerity to austerity: The political economy of public pension reforms in Romania and Bulgaria. *Social Policy & Administration*, 51(3), 464-487.
- Adăscăliței, D., & Guga, Ș. (2020). Tensions in the periphery: Dependence and the trajectory of a low-cost productive model in the Central and Eastern European automotive industry. *European Urban and Regional Studies*, 27(1), 18-34.
- Adăscăliței, D., & Muntean, A. (2019). Trade union strategies in the age of austerity: The Romanian public sector in comparative perspective. *European Journal of Industrial Relations*, 25(2), 113-128.
- Bădescu G., Gog S., Tufis C. (2022) - Atitudini si valori de tip progresist in Romania, FES Romania
- Ban, C. (2014). *Dependență și dezvoltare. Economia politică a capitalismului românesc*. Cluj-Napoca: Editura Tact.
- Ban, C. (2016). *Ruling ideas: How global neoliberalism goes local*. Oxford University Press.

- Bogdan, C. - (2021) Critici ale capitalismului în câmpul filosofic postcomunist în Gog, S., Braniste M., Turcus C. (2022) ed.
- Bohle, D. (2018). European integration, capitalist diversity and crises trajectories on Europe's Eastern periphery. *New political economy*, 23(2), 239-253.
- Bohle, D., & Greskovits, B. (2012). *Capitalist Diversity on Europe's Periphery*. Cornell University Press.
- Chivu, L., Ciutacu, C., & Georgescu, G. (2017). *Deindustrialization and reindustrialization in Romania*. Palgrave Macmillan.
- Cistelean A. (2020) De la stânga la stânga. Lecturi critice în câmpul progresist,
- Constantinescu, N. N. (1991). *Acumularea primitivă a capitalului în România*. Ed. Acad. Române.
- Constantinescu, N. N. (2000). *Scriseri alese, volumul I și II*. Editura Economică, București
- Daianu, D., & Murgescu, B. (2013). Which way goes Romanian capitalism?, FES Romania
- Fina, S., Heider, B., & Raț, C. (2021). *Unequal Romania. Regional Socio/Economic Disparities in Romania*. Foundation for European Progressive Studies.
- Florea, Ioana, Agnes Gagy, and Kerstin Jacobsson. "Contemporary Housing Struggles: A Structural Field of Contention Approach." (2022): 243.
- Gabor, Daniela. *Central banking and financialization: A Romanian account of how Eastern Europe became subprime*. Springer, 2010.
- Georgescu, F. (2018). *Capitalul în România postcomunistă*. Editura Academiei Române
- Georgescu, F. (2021). *Capitalism și capitaliști fără capital în România*. Editura Academiei Române
- Gog S. și Simionca A. (2020) - *Noile subiectivități ale capitalismului global: spiritualitate, dezvoltare personală și transformări neoliberales în România*, Cluj-Napoca: Tact, 2020,
- Gog, S. (2020). Neo-liberal subjectivities and the emergence of spiritual entrepreneurship: An analysis of spiritual development programs in contemporary Romania. *Social Compass*, 67(1), 103-119.
- Gog, S., Braniste M., Turcus C. (2022) - *Critica socială și artistică a capitalismului românesc*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj
- Gubernat, R., & Rammelt, H. (2012). Austerity-the trigger for waves of contention in Romania. *Journal of Community Positive Practices*, (2), 256-265
- Guga, S. (2016). *Munca atipică în România de la izbucnirea crizei. O perspectivă de ansamblu*. București: Next Publishing.
- Margarit, D - *Stânga contra stângii. Scurtă incursiune în lumea partidelor politice din România* în Gog, S., Braniste M., Turcus C. (2022) ed.
- Mihai T. - *Spații feministe de stânga: dinamici formatoare* în Gog, S., Braniste M., Turcus C. (2022) ed.
- Piketty T. (2015) *Capitalul în secolul al XXI-lea*, Editura Litera,
- Poenaru, F. (2017). *Locuri Comune: clasă, anticomunism, stânga*. Tact

- Popescu, L., Ivan, V., & Raț, C. (2016). The Romanian welfare state at times of crisis. In *Challenges to European welfare systems* (pp. 615-645). Springer, Cham.
- Popovici, V. (2020). Residences, restitutions and resistance: A radical housing movement's understanding of post-socialist property redistribution. *City*, 24(1-2), 97-111
- Rat, C. (2005). Weighting the Weight of Weighting: the Implications of Using Different Poverty Measures and Household Equivalence Scales for Welfare Assessments in Ro. *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Sociologia*, 50(2), 39-57.
- Rat, C. (2013). Bare peripheries: State retrenchment and population profiling in segregated Roma settlements from Romania. *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Sociologia*, 58(2), 155-174.
- Raț, C., Popescu, L., & Ivan, V. (2019). The Romanian welfare system: From the shadow of equality to the dazzle of dualisation. In *Routledge handbook of European welfare systems* (pp. 445-465). Routledge.
- Rogozanu C. și Poenaru F. (2014) - *Epoca Traian Basescu*, Editura Tact, Cluj-Napoca
- Sandu, L. (2021) *Spații feministe de stânga: dinamici formatoare în Gog, S., Braniste M., Turcus C. (2022) ed.*
- Sîrbu, A. T., & Polgár, A. (Eds.). (2009). *Genealogies of Post-communism*. Idea Design & Print
- Socol, C. (2018) - *Romania postcriza. Analiza macro-economice*, Editura Economica, Bucuresti.
- Socol, Cristian; Marinas, Marius (2017). *Salariul minim ca instrument de politici publice. Pro sau contra?*, FES Romania
- Stoiciu, V. - *Consens politic, mișcări sociale și critici ale capitalismului în România postcomunistă în Gog, S., Braniste M., Turcus C. (2022) ed.*
- Stoiciu, V. (2012). *Austerity and structural reforms in Romania*. Freidrich Ebert Stiftung: International Policy Analysis.
- Stoiciu, V. (2016). *Romania's trade unions at the crossroads. Challenged by Legislative Reforms, Economic Crises and a Power-Loss of 60 per Cent.*
- Trif, A. (2013). *Romania: collective bargaining institutions under attack*. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 19(2), 227-237.
- Trif, A. (2016). *Surviving frontal assault on collective bargaining institutions in Romania: The case of manufacturing companies*. *European Journal of Industrial Relations*, 22(3), 221-234.
- Trif, Aurora. (2016) "Social dialogue during the economic crisis: the survival of collective bargaining in the manufacturing sector in Romania." 395-439.
- Trifan, E. (2019). *Cum ne guvernăm singuri: analiza instituțiilor implicate în procesul de construcție a subiecților neoliberali în România*. *Sociologie Românească*, 17(1), 114-132.
- Trifan, E. L. (2016). *I am worthy, I want, and I can: The social implications of practicing personal development*. *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Sociologia*, 61(2), 49-70.
- Vincze E. (2014) - *Glocalizarea neoliberalismului în România prin reforma statului și dezvoltarea antreprenorială*, in *Epoca Traian Bănescu*, coordonat de Florin Poenaru și Costi Rogozanu, Editura Tact, 245-277.
- Vincze, E. (2017). *The ideology of economic liberalism and the politics of housing in Romania*. *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Studia Europaea*, 62(3), 29-54.

Vincze, E., Petrovici, N., Raț, C., & Picker, G. (Eds.). (2018). *Racialized Labour in Romania: Spaces of marginality at the periphery of global capitalism*. Springer.

Vincze, E. & Zamfir, G (2019) Racialized housing unevenness in Cluj-Napoca under capitalist redevelopment. *City. Analysis of urban trends, culture, theory, policy, action*. November 2019, Volume 23, Issue 4-5: 439-460.